

Czákne Szomor Ildikó – Forgács Hajnalka –
Laczkó Bence – Maltsik Balázs – Villám Judit

Szakkönyvtári seregszemle negyedszer¹

A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és az MKE Társadalomtudományi Szekciója 2019. március 12-én immár negyedik alkalommal rendezte meg a Szakkönyvtári Seregszemlét. A konferencia célja ismét a szakkönyvtárügy aktuális kérdéseinek megvitatása és az egyes szakkönyvtárak, szakkönyvtártípusok helyzetének, eredményeinek bemutatása volt.

A konferenciakezdő köszöntéseket Kincses Áron, a KSH Szakstatisztikai Igazgatóságot irányító elnökhelyettese és Villám Judit, a MKE Társadalomtudományi Szekciójának elnöke mondta el. Sörény Edina főosztályvezető (EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztály) előadásában a 2018. júliusában létrejött főosztály feladatairól, a könyvtári megújulás szükségességéről szolt, és a szakkönyvtárakat is érintő törvényi változásokat ismertette. A szakkönyvtári fejlesztési koncepció elkészült; a kötelespéldány rendelet, a webarchiválási, digitalizálási stratégia készül. A minőségirányításban a 2010-es rendszert folytatják.

Sörény Edina (Fotó: Rózsa Ádám)

A tudományos könyvtárak jövőképei

Horváth Zoltánné (könyvtári tanácsadó, OCLC-partnerfelelős, T-Systems Magyarország Zrt.) *A tudományos könyvtárak és a mesterséges intelligencia – kölcsönhatások és inspirációk* című előadása révén átfogó képet kaphattunk környezetünk intelligens rendszereiről, ezen rendszerek konvergenciájáról, magáról a „hálózati univerzumból”. A mesterséges intelligencia (MI) által nyújtott lehetőségek, a könyvtárak jövőbeli szerepe, tevékenysége kapcsán számtalan megoldásra váró kérdés került terítékre. Olyan könyvtári innovációt érdemes szorgalmazni a jelenben és a jövőben, melynek eredményeként több információt leszünk képesek szolgáltatni és több emberhez tudjuk eljuttatni azokat, egyre jobb elérhetőséggel. Az adatelemeket összekapcsoló szemantikus web, amely közös keretet biztosít az adatok megosztására és újrahazsnosítására az alkalmazások, intézmények és közösségek között, lényeges állomásként szerepel a mesterséges intelligencia fejlődésében. A szemantikus web legfontosabb könyvtári vonatkozása a tudásközvetítéshez szükséges beszéd- és szövegfelismerés, az önálló tanulás képessége, a szövegek automatikus elemzése, a szövegek rejtett hálózatának feltárása, illetve a korábbi módszerekkel nem feltárható rejtett információs rétegek elérhetősége. Horváth Zoltánné világos gondolatmenetű előadása segítségével megismerhettük a géppel értelmezhető könyvtári adatoktól a mesterséges intelligenciáig vezető utat, az MI és a digitális eszközkészlet kapcsolatát, valamint az MI szakkönyvtári szolgáltatásokra gyakorolt hatásait, illetve az MI és az open access közötti szoros összeköttetést.

Horváth Zoltánné (Fotó: Rózsa Ádám)

Dér Ádám (osztályvezető, MTA Könyvtár és Információs Központ) *Az open access áttérés könyvtári vonatkozásai* című előadásában hat pont köré csoportosította az open access áttérés könyvtári vonatkozásairól szóló gondolatmenetét: pénzügyek, hozzáférés, használat, tudományos kibocsátás, kutatási munkafolyamatok, kiadói stratégiák. Az open access alapelve, a tudományos publikációkhoz való nyílt és egyenlő hozzáférés, széles körű támogatottságot élvez nemzetközi szinten és hazánkban is. Az előadás nemzetközi példákon és az EISZ gyakorlatán keresztül mutatta be, hogy a kiadókkal kötött szerződések és a folyóiratok előfizetési díjainak átalakításával miként érhető el jelentős változás az open access megvalósítása terén. Az előadó bemutatta az úgynevezett nyílt hozzáférést

„közjó” megvalósításának lehetséges útjait oly módon, hogy a nagy piaci befolyással rendelkező kiadók hatalma a jövőben ne lehessen korlátlan.

Dér Ádám (Fotó: Rózsa Ádám)

Könyvtárak a műszaki és a természettudományi felsőoktatásban

A délelőtt második felében két műszaki és egy természettudományi felsőoktatási könyvtár mutatkozott be. Az ELTE Természettudományi Kar Kari Könyvtárának vezetője, **Szabó Noémi**, *A tudományos szakkönyvtárak Achilles-sarkai* című előadásában ismertette a könyvtár folyamatos változását, megújulását, egyben alkalmazkodását a felhasználói igényekhez. Az utóbbi években a kutatók a külföldi kutatóévek után itthon is igénylik az otthonról is használható, lehetőleg open access online adatbázisokat. Fontos, hogy a könyvtáros átlássa a tudományos publikálás világát, és ismerje a tudományos információkhoz való hozzáférés lehetőségeit. A hallgatók azt szeretnék, hogy a könyvtár lehetőleg tágas közösségi tér is legyen. A fiatalok egyszerű használhatóságot és azonnalíságot várnak a könyvtártól, ez egy telefonra telepíthető könyvtári applikáció felé mutat. Fontos a közösségi médián való folyamatos könyvtári jelenlét, akár nem szigorúan könyvtári

Szabó Noémi (Fotó: Rózsa Ádám)

tartalmakkal is. Egyre fontosabb a magyar mellett az idegen nyelvű szakirodalom beszerzése. Az ELTE TTK Könyvtár energiatudatos, „zöld”, például napenergia forrásból működtetik a telefontöltést, az árnyékoló- és klímarendszert, valamint törekszenek a papírmentes, online működésre és ügyintézésre. Ugyanakkor pályázati forrásból a felsőoktatási könyvtárakra nem jellemző új rendezvénytypusokat is bevezettek. Nagy sikere volt a „Kis tudós” egy hetes gyermektábornak, valamint „Köztünk élő tudósok” címmel előadássorozatot szerveztek, melyre a kar oktatóit, hallgatóit hívták meg. Azt, hogy jó úton haladnak, bizonyítja, hogy 2018-ban az ELTE Egyetemi Könyvtári Szolgálat részeként elnyerték a Minősített Könyvtár címet.

Marton József (főigazgató, BME Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár) *Felhasználóbarát könyvtári fejlesztések és tervek a BME OMIKK-ban* címmel kisebb léptékű friss fejlesztésekről, változásokról beszélt. A Neptun tanulmányi rendszerbe integrálták a könyvtártól jövő értesítéseket, elsősorban a lejáratú figyelmeztetéseket. A késedelmi és egyéb díjakat is a Neptunon keresztül tudják befizetni a hallgatók. **Molnár Anita** (marketingfelelős) kiegészítette az előadást az új, átláthatóbb könyvtári honlap bemutatásával, amelynek különlegessége, hogy chatbot szolgáltatás (gyakori kérdésekre automatikus válaszokat adó program) is működik rajta. Emellett megerősítették a könyvtári wifit és növelték a könyvtár audiovizuális felszereltségét, használhatóságát.

Marton József (Fotó: Rózsa Ádám)

A BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék könyvtárát **Kollár Mária** könyvtáros mutatta be. E tanszék különféle elődeit olyan nagy nevek vezették, mint Steindl Imre, Hauszmann Alajos vagy Schulek Frigyes. A könyvtárban az építészképzés, építészettörténet oktatás szempontjából egyedi, csak ott hozzáférhető gyűjtemény található, így országosan is unikális a gyűjtemény. Összesen 23 ezer dokumentumuk van. A korlátozottan nyilvános könyvtár tevékenységében az oktatók szolgálata, a kutatástámogatás és a hallgatói tehetséggondozás is szerepel. Saját Facebook-oldalukon naponta új posztokkal jelentkeznek, az Instagramon pedig képi eszközökkel szólítják meg a hallgatókat.

Kollár Mária (Fotó: Rózsa Ádám)

Az egészségügyi szakkönyvtárak Magyarországon

A délutáni ülés első felében két egészségügyi szakkönyvtár mutatkozott be. Először a Zala Megyei Szent Rafael Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárát **Barabás-Kovács Viktória** osztályvezető könyvtáros ismertette. Az 1962-ben alapított szakkönyvtár küldetése az egészségügyi dolgozók szakirodalmi ellátása. Szolgáltatásai: kölcsönzés, bibliográfia-készítés, szaktájékoztató, könyvtárközi kölcsönzés, fénymásolás és digitális másolatkészítés, témafigyelés. Az előadó részletesen ismertette a könyvtár történetét, állományfejlődését, helyszín- és személyzeti változásait. 2000-ben kezdődött meg a számítógépes fejlesztés a könyvtárban, 2001-től van online katalógusuk és folyamatosan bővül az adatbázisok száma. 2002-ben vált nyilvános könyvtárrá az intézmény. A könyvtárosok *Kórlap* című hírlevelet indítottak el, amelyben adatbázisok bemutatására, kurrens könyvek ajánlására és az egészségügyi hírek publikálására van lehetőség. A kórház vezető orvosainak tudományos munkáit az MTMT-be töltik be a könyvtárosok, ezek a cikkek teljes szöveggel az MTA REAL repozitóriumban is megjelennek. Online katalógusuk rekordjai 2013-tól az orvosi könyvtári katalógusokat egy webfelületen „egyesítő” GYEMSZI / ÁEEK közös katalógusán keresztül is elérhetők.²

Barabás-Kovács Viktória (Fotó: Rózsa Ádám)

Ezt követően az Egis Gyógyszergyár Zrt. Műszaki Könyvtárát **Alexi Anna** könyvtárvezető mutatta be. Az 1933-ban alapított szakkönyvtárát kutatástámogatás céljából hozták létre a vállalat dolgozói számára. Gyűjtőköre az orvostudomány, gyógyszergyártás, szerves kémia, analitikai kémia, farmakológia, mikrobiológia, gazdaságtan, műszaki tudományok és iparjog. Integrált katalógust működtetnek, melyben teljes szövegű eléréssel tudják használni a keresett irodalmat a kutatók. 2016-tól saját könyvtári honlapot üzemeltetnek. A hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett kiemelkedő feladata a könyvtárnak az online cikkbeszerzés, könyv- és szabványrendelés, online és elektronikus irodalom- és információszolgáltatás. Új könyvekről, szakirodalmi információkról, cikkekről, adatbázisokról több felületen is tájékoztatja a vállalat munkatársait a könyvtár. Jelenleg 450 cikkel vannak jelen az MTMT-ben.

Az állomány több mint 22.000 könyvből és bekötött folyóiratból áll. A megvásárolt elektronikus dokumentumok száma évről évre nő, és kiegészül az előfizetett elektronikus tartalmakkal. A könyvtár büszkesége, hogy a *Chemical Abstracts* referáló lapot 1907 óta gyűjti, elnyerve ezzel 2006-ban az *American Chemical Society* emléklaplettjét, amelyet a CAS fennállásának 100. évfordulójára adományoztak azon kevés intézménynek, amelyek a kezdetektől előfizetői voltak a lapnak.

Alexi Anna (Fotó: Rózsa Ádám)

A jelen és a távlatok: a magyar tudományos könyvtárügy stratégiái

A délután második felében először *Az egyetemi könyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2018-2023 – Kinek, miért, hogyan és kivel?* címmel **Nagy Zsuzsanna**, a Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtárának főigazgatója tartott előadást, melyben az egyetemi könyvtárak alapértékeire, illetve a küldetésnyilatkozat és a jövőkép fontosságára hívta fel a figyelmet. Az elemzés technikák közül a kérdőíves felméréssel végzett erőforrás-elemzést (fizikai adottságok, informatikai helyzet, korszerűsödő szolgáltatás, állomány), a BCG-mátrixszal végzett portfólió-elemzést, valamint a SWOT-analízist mutatta be részletesebben. A fejlesztés kulcsterületeiként a gyűjteményfejlesztést, a korszerű könyvtári platformot és a digitális kompetenciák fejlesztését; a kutatástámogatást és tudásmenedzsmentet (nyílt elérésű tudomány, intézményi tudásmenedzsment); a hallgatói eredményesség támogatását és a tanulástámogatást (tanulási és információfelhasználási képességek

Nagy Zsuzsanna (Fotó: Rózsa Ádám)

fejlesztése, nyelvi laborok, digitális anyagok); valamint a HR/vezetés (versenyképes bérezés, kommunikáció, márképítés) területét nevezte meg. A siker alapfeltételeiként az együttműködést, valamint a stabil jogi és finanszírozási környezetet jelölte meg.

Az országos szakkönyvtárak 2019-ben címmel **Rózsa Dávid**, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár főigazgatója egy 2018-2019 fordulóján, tíz országos szakkönyvtár részvételével végzett felmérés eredményét ismertette. A felmérés vizsgálta a munkatársak létszámát, számszerű megoszlását és életkorát. A vizsgálat a fiatal munkavállaló könyvtáros generáció jelentős mértékű bővülését állapította meg. A felmérés összehasonlította az intézmények fizikai infrastruktúráját, a könyvtári terek állapotát, az informatikai ellátottságot. Mindenhol vannak szkennerek, nagy szórás áll fenn az e-tárolási kapacitásban, szinte minden szakkönyvtárban vannak előfizetett szakadatbázisok, az üzemeltetés és a fejlesztés saját és külső erőforrásokkal egyaránt folyik az intézményekben. Nagy különbség tapasztalható a gyarapítási lehetőségek és a szolgáltatások terén. A szakkönyvtárak átlagosan heti 46,7 óra hosszat tartanak nyitva, több mint 60 saját fejlesztésű adatbázissal és 10 millió oldal digitalizált tartalommal rendelkeznek. Fejlesztendő területként az e-könyv kínálat bővítését jelölte meg.

Rózsa Dávid (Fotó: Rózsa Ádám)

A szakkönyvtárak stratégiai fejlesztési irányai: a szükség szülte lehetőségek címmel **Gaálné Kalydy Dóra**, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgató-helyettese tartott előadást, melyben beszámolt a 2016. novemberi könyvtári platformmal kapcsolatos szándéknyilatkozatról, az IKSZ Szakkönyvtári Tagozata 2017. áprilisi szándéknyilatkozatáról, a Felsőoktatási Könyvtárak Stratégiai Irányairól (2018-2023), valamint az országos szakkönyvtárak 2018. decemberi állapotfelméréséről. A nemzetközi trendek közül az információs technológia változását, a könyvtári platformra való átállást, a felhőszolgáltatásokat, az open access törekvéseket, a gyarapítás és feldolgozás terén teremtendő együttműködést, a digitalizált és a born digital dokumentumokon alapuló új könyvtári szolgáltatások kiépítését, valamint a megfelelő kompetenciákkal rendelkező könyvtárosok jelenlétének szükségességét emelte ki. A felvázolt jövőkép szerint 2022-re a szakkönyvtárak a megújuló könyvtári rendszer mozgatórugói, open access dokumentumok őrzői és szolgáltatói lesznek.

Gaálné Kalydy Dóra (Fotó: Rózsa Ádám)

A fejlesztés kulcsterületei között az Országos Felsőoktatási és Szakkönyvtári Platform létrehozása, az Országos Tudományos Információs Rendszer létrejötte, az open access, a nyílt kutatási adatok és a nyílt tudomány támogatása, a magyar tudomány teljességének digitális felmutatása és megőrzése, valamint az elveiben is átalakított könyvtáros képzésben való részvétel szerepel. Az Országos Felsőoktatási és Szakkönyvtári Platform együttműködői között az Országos Széchényi Könyvtárat, az Országos Könyvtári Platformot (OKP) és a Közkönyvtári Platformot sorolta fel, az Országos Tudományos Információs Rendszer szempontjából a megújuló repozitóriumokat emelte ki az előadó. A magyar tudomány open access elvek mentén történő támogatása az Európai Bizottság 2018/790 ajánlása (2018. április 25.) alapján történne. A digitalizálásra az 1178/2018. (III. 28.) Kormányhatározat a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia megvalósítása érdekében 2018–2021. évek között szükséges intézkedésekről (Nemzeti Adattár Projekt), a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (2017-2025), valamint szabványok és módszertani segédletek kidolgozása (2019. február 28.) vonatkozik. A könyvtáros képzés megújítása az aktív könyvtári dolgozók bevonásával és a Könyvtári Intézet képzéseivel történne. A lehetséges kapcsolódási pontok: az információ-hozzáférés biztosítása, a könyvtári integ-

rált rendszerek megújítása, a digitalizálás, illetve a könyvtáros készségek, kompetenciák TQM elvek alapján történő megújítása.

Korreferátumában **Gerencsér Judit**, MKE főtítkár, könyvtárvezető (a Kúria Tóry Gusztáv Jogi Szakkönyvtára) a könyvtárakban készülő paradigmaváltásról beszélt. A könyvtárak átalakulása a felhasználói igények személyre szabott támogatása mentén fog végbemenni. Az átalakulás mikéntjének bemutatását a hagyományos/klasszikus és a modern/proaktív könyvtár összehasonlításával vezette fel. A könyvtárak átalakulásának legfontosabb jellemzője a felhasználókról való gondolkodásmód változása, a párbeszéd, a könyvtári terek átalakulása, az együttműködés, a feladatmegosztás, a partnerség, az önkéntesség, a nyomtatott és e-dokumentumokat felölelő állománygyarapítás, az IT eszközök fejlesztése, a digitális gondolkodásmód, valamint a könyvtáros kompetenciák, készségek fejlesztése. Az előadó a következő könyvtári dokumentumokat mutatta be: IFLA Trend Report 2018, IFLA Global Vision, IFLA Global Vision Report Summary, LIBER Stratégia, NMC Horizon Report 2017-2021. A könyvtári stratégiák a célok áttekintésére és írásbeli stratégiára terjednek ki. Főbb részeit a stratégiaalkotás, a fejlesztési kulcsterületek, a stratégiák felépítése, valamint az intézkedési terv, a munkaterv és a költségvetés alkotja.

Gerencsér Judit (Fotó: Rózsa Ádám)

Az előadásokat követően hozzászólásában **Ramháb Mária**, az IKSZ elnöke a könyvtárosság döntéshozók felé történő közeledésének, valamint a könyvtári stratégiák társadalommal való megértetésének jelentőségére hívta fel a figyelmet. Zárszavában **Villám Judit**, az MKE Társadalomtudományi Szekciójának elnöke a konferencia kulcsszavait elevenítette fel, továbbá a könyvtáros és az olvasó személyes kapcsolatának fontosságát hangsúlyozta.

Jegyzetek

1. A konferencia weboldalán az előadások diaszorai és videofelvételi egyaránt elérhetők:
http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=seregzemle_2019 (2019.04.20)
2. <https://kozkat.aek.hu/>